

Суспільно-політична і духовно-моральна атмосфера тих передреформних років дозволила закласти законодавчий фундамент майбутніх ліберальних перетворень системи освіти в цілому, середнього та вищого її рівнів зокрема. В основу основних положень статутів університетів і особливо гімназій лягли помірно ліберальні ідеї М. І. Пирогова, визнаного і авторитетного вченого і адміністратора. На цьому етапі, коли на ключових постах державної влади перебували ліберально налаштовані чиновники і вона відчувала тиск громадськості, реформи вели до створення гнучкої, ліберальної, але, на жаль, нестабільної системи освіти (з усіма позитивними і негативними своїми сторонами) [4].

Визначальна роль у розробці стратегії і тактики освітніх реформ, безсумнівно, належить М. Н. Каткову – офіційному ідеологу самодержавства.

У цей період реформи проводяться жорстко, наступально, педагогічні основи освітньо-виховного процесу підпорядковуються політичним цілям держави, набувають яскраво виражених національно-патріотичних рис. Освітня система починає функціонувати в режимі суворого державно-бюрократичного контролю, стає консервативною і стабільною (також з усіма її позитивними і негативними сторонами).

ЛІТЕРАТУРА

1. «Русская старина». – 1887 г. – № 3, 8, 9, 11; 1888 г. – № 3, 6; 1889 г. – № 2.
2. «Русский архив». – 1888 г. – № 12.
3. Управленческая элита Российской Империи (1802–1917) / Под ред. Н. Ю. Семёнова. – С-Пб. : «Лики России», 2008. – 696 с.
4. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения / Вступ. ст. В. З. Смирнова. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1952. – 702 с.
5. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения / Н. И. Пирогов. – М. : Педагогика, 1985. – 496 с.
6. Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навчальний посібник / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К. : ДАКККіМ, 2010. – 296 с.
7. Развитие народной освіти и педагогической мысли на Украине (X – початок XX ст.) : Нариси / ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Рад. шк., 1991. – 381 с.

УДК 371.315:81'243 (045)

Приймачук І. О.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджуються та аналізуються трансформаційні зміни в освіті у контексті сучасного реформування іноземної освіти України, аналізуються інноваційні методи навчання іноземних мов.

Ключові слова: іноземні мови, реформування іноземної освіти, інноваційні методи навчання іноземних мов.

Приймачук І. А. Методика изучения иностранных языков в контексте трансформации современного образования. В данной статье изучаются и анализируются трансформационные изменения в контексте современного реформирования иноязычного образования, анализируются инновационные методы изучения иностранных языков.

Ключевые слова: иностранные языки, реформирование иноязычного образования, инновационные методы изучения иностранных языков.

Prymachuk I. Methods of studying of foreign languages in the context of contemporary education transformation. In this article are investigated and analyzed transformational changes of education in the context of contemporary foreign language reforms, are analyzed the innovative methods of studying foreign languages.

Key words: foreign languages, foreign language education reforms, innovation technologies.

Потреба у вивченні іноземної мови не є новою. Її доцільність розуміли люди ще задовго до нас, адже мова – це засіб спілкування, а іноземна мова – це до того ж і засіб пізнання інших народів, їхньої культури, побуту, їхньої ментальності. Сьогодні Україна стоїть на порозі кардинальних змін. Включення її до європейського та світового простору є свідченням того, що іноземну мову слід сприймати як важливий засіб міжкультурного спілкування. А це, у свою чергу, ставить високі вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців зі знанням іноземної мови, професіоналів, здатних сприймати нове і прогресивне, готових до генерації і запровадження свіжих оригінальних ідей, а також до вигідної участі у міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до України в Європі і світі.

Стратегія модернізації вітчизняної системи освіти ставить вивчення іноземних мов у ряд пріоритетів розвитку сучасної освіти, адже мова є головним засобом спілкування, а у багатомовному просторі актуальним є опанування декількох мов. Саме тому вивчення іноземних мов у навчальних закладах, зокрема вищих, набуває особливого статусу в нашій країні. У майбутньому випускники зможуть розвивати й удосконалювати володіння іноземною мовою відповідно до власних потреб.

Не може не радувати той факт, що сучасна молодь прагне стати полікультурною, адже володіння іноземною мовою – це не тільки атрибут культурної людини, але й умова її успішної подальшої діяльності. У такому контексті університет, у свою чергу, має створити належні умови для оволодіння студентами основами іноземної мови, а саме англійської, що вимагає від викладача вивчення і використання таких методичних прийомів, які будуть найефективнішими на кожному етапі розвитку мовних знань і навичок. Потреба швидко і якісно оволодіти мовою зумовила пошук нових форм і методів навчання. Формування основних базових умінь і навичок з англійської мови є одним із завдань вищої школи. Знання з фонетики, лексики і граматики англійської мови – одна зі складових кожної розумної та інтелектуально розвиненої людини.

До проблеми дослідження особливостей навчання іноземної мови у вищій школі зверталися видатні вчені, педагоги (Д. Вілкінз, Г. Відоусон, Ю. Головач, С. Ніколаєва, О. Петрашук, О. Петренко, Н. Склярєнко, М. Свейн, О. Старостенко, Е. Соловова, М. Халідей та ін.).

Як бачимо, проблема вдосконалення системи методів і прийомів вивчення іноземної мови перебувала у полі зору багатьох вчених, психологів, методистів, педагогів-практиків, але питання дослідження методики навчання іноземних мов у контексті трансформації сучасної освіти залишається сьогодні малодослідженим.

Таким чином, **мета** нашого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей методики навчання іноземних мов у контексті трансформації сучасної освіти.

Для досягнення мети було поставлено низку **завдань**:

- проаналізувати ступінь наукової розробки цієї проблеми;
- дослідити інноваційні методики навчання іноземних мов у вищій школі в контексті трансформації освітнього простору.

Сьогодні вивчення іноземних мов має неабияке значення, тому кожний конкретний учитель, виходячи з досвіду своїх попередників і власних надбань, знаходить своє рішення проблеми комплексного вивчення мови.

Ідеї, які можна використовувати на практиці виникли досить давно. Методична наука усіх часів була спрямована на пошуки найбільш раціонального методу навчання іноземних мов. Так, сучасною методичною наукою напрацьовано багато матеріалу щодо вивчення іноземної мови. У педагогічній науці сьогодні серед праць, присвячених методиці навчання іноземних мов, найбільш об'єктивною працею є монографія «Підходи та методи у навчанні мови» Дж. Річардза і Т. Роджерза.

Сьогодні прийнято поділяти існуючі підходи до навчання іноземної мови за такими групами:

- мовноцентричні підходи (граматико-перекладний, аудіолінгвізм, структуралізм тощо), які повинні задовольняти потреби студентів у практиці відібраних, стилізованих структур у вправах, сфокусованих на формі;
- педоцентричні підходи (комунікативний, гуманістичний, функціональний), які надають студентам можливість вивчати ті самі структури через функціональний аспект;
- процесуальні підходи, які групуються навколо процесу навчання (прямий, або безпосередній, комплексний), які змушують студента брати участь у процесі комунікації.

Процес оволодіння іноземними мовами нелегкий, вимагає великої наполегливості і передбачає формування фахівця, який володіє основами міжкультурної компетентності і здатний до розуміння представника іншої національності.

Така компетенція реалізується насамперед через розвиток навичок і вмінь в основних видах мовленнєвої діяльності, що охоплюють рецепцію, продукцію, інтеракцію та медіацію і реалізуються як у письмовій, так і в усній формах. Вони формуються, розвиваються й удосконалюються у межах як повсякденних, так і професійно зорієнтованих ситуацій.

Під час формування міжкультурної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов варто практикувати диференційовані форми роботи, спрямовані на індивідуалізацію процесу, зокрема корисною буде робота зі створення проектів, використовуючи навчальну і методичну літературу, видану у Великобританії та Україні культурними Центрами і Проектами (міжнародні проекти «Європа в школі», «Образ життя молодого європейця», «Європейські клуби», «Німецька як мова професійного спілкування у ВНЗ країн Європи»). Кожен проект був спрямований на розвиток уміння застосовувати соціолінгвістичні, країнознавчі та міжкультурні знання для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками соціумів різних країн.

Аналіз практики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі показав, що підручники та методичні розробки, які використовуються у процесі навчання, ще недостатньо мірою враховують роль і значення мотиваційної сфери студентів, динаміку смислотворних мотивів навчання у процесі викладання, міру та характер взаємозв'язку мотиваційної готовності до засвоєння знань, до оволодіння способами такого засвоєння з конкретними методичними прийомами.

Основними мотивами викладання іноземної мови як фахової дисципліни студентам вищого навчального закладу є мотиви професійного досягнення, комунікативні, пізнавальні та мотиви зовнішні. Засобом їх формування слугує методика викладання та зміст англійської мови як навчального предмета.

Серед найновіших методів навчання іноземних мов у вищій школі, що виникли переважно в останні десятиріччя ХХ ст., все більшого поширення набувають ті, що об'єднують комунікативні та пізнавальні цілі.

О. Титаренко вказує, що специфічними спонуками вивчення іноземної мови є комунікативні мотиви. Найважливішою умовою їх формування та розвитку є надання комунікативного характеру всьому курсу викладання іноземної мови у вищій школі [1, с. 230].

У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції, тобто здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. О. Коваленко зазначає, що усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором і реакцією (*information gap, choice, feedback*). Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія студентів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача у найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою [3, с. 53].

Для досягнення комунікативної компетенції (комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь) викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі.

Сучасні інноваційні методи навчання іноземних мов спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на студента (*learner-centered lessons*), цілеспрямованість і змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук. Існують різні варіанти цього напрямку в сучасній методиці, які мають різні назви – «*Whole Language Content Approach*», «*Cognitive Approach*», «*Content-Based ESL Program*», «*Cognitive Academic Language Approach*», «*Cooperative Learning*», «*Interactive training*» [4].

Інтерактивний метод надає можливість вирішити комунікативно-пізнавальні задачі засобами іншомовного спілкування. Категорію «інтерактивне навчання» можна визначити як:

- взаємодію викладача і студента в процесі спілкування;
- навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність

включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва:

- позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;
- індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;
- однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;
- одночасна взаємодія – коли всі студенти залучені до роботи [6].

У процесі навчання студенти вчаться висловлювати альтернативні думки, приймати виважені рішення, спілкуватися з різними людьми, брати участь у дискусіях, вирішувати складні завдання на основі аналізу обставин і відповідної інформації.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи як: індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш продуктивні форми парної і групової роботи: внутрішні (зовнішні) кола (*inside/outside circles*); мозковий штурм (*brainstorm*); читання зигзагом (*jigsaw reading*); обмін думками (*think-pair-share*); парні інтерв'ю (*pair-interviews*) та інші [4].

Варто зазначити, що названі форми інтерактивного навчання ефективні в тому випадку, якщо поставлена проблема попередньо обговорювалась на заняттях і студенти мають певний досвід, набутий раніше у процесі навчання.

Сьогодні викладачі іноземної мови усе частіше звертаються до так званих методик «інтенсивного навчання». Поняття «інтенсивне навчання» пов'язане передусім з двома іменами болгарського вченого, лікаря-психотерапевта за фахом Г. Лозанова та російського методиста професора Г. Китайгородської.

А. Люта вказує, що учений дійшов висновку щодо можливості використання у навчанні іноземних мов неусвідомлених резервних можливостей, які він спостерігав у своїх пацієнтів. Безпосередня дія викладача на тих, кого він навчає і хто в цей час перебуває у стані «псевдо-пасивності», і, головним чином, саме його сугестивна, навіювальна дія сприяє усуненню психотравмувальних факторів (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некоммунікабельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та «мовного бар'єру» іноземної). Такий вплив, на думку Г. Лозанова, створює сприятливі передумови для організації іншомовного мовленнєвого спілкування. Крім того, він допомагає розкрити резервні можливості учнів щодо запам'ятовування значного обсягу навчального матеріалу [5].

Подальший розвиток ідеї Г. Лозанова знайшли в наукових дослідженнях і практичних розробках Центру інтенсивного навчання іноземних мов (Москва) під керівництвом Г. Китайгородської.

Багаторічні теоретичні та експериментальні дослідження Г. Китайгородської [2] та її колег завершилися створенням методу активізації можливостей особистості і колективу (метод активізації).

Побудова моделі інтенсивного навчання іноземного спілкування відбувається згідно з принципами методу активізації. Перший етап – це подача нового навчального матеріалу циклу занять («мікроциклу», за термінологією Г.Китайгородської), другий – тренування у спілкуванні, третій – практика у спілкуванні.

Новий навчальний матеріал подається у тексті-полілозі (ТП). Характерними рисами ТП є значний обсяг, включення тих, хто навчається, до дійових осіб ТП, емоційність і політемність, побудова тексту за законами усного мовлення, паралельне розташування тексту у підручнику іноземною та рідною мовою учнів.

Подача нового навчального матеріалу в ТП проходить чотири пред'явлення. Мета першого – пояснити учням ситуацію: місце дії, зміну подій, їх учасників. Викладач у формі безпосереднього спілкування з учнями розповідає та розігрує ті події, які відбудуться з ними. Основний спосіб семантизації при цьому – пофразовий переклад на рідну мову учнів.

Головне завдання другого пред'явлення – максимально забезпечити мимовільне запам'ятовування нового навчального матеріалу. Викладач програє всі ситуації ТП з пофразовим перекладом на рідну мову та використанням різних засобів, що підсилюють мимовільне запам'ятовування: частина фраз римується, інші проспівуються на популярні, відомі всім учням мотиви, ще інші – доцільно ритмічно «простукати» тощо. Велике значення тут має використання спеціальних жестів, що також сприяють запам'ятовуванню, та інтонації. Так, один раз фраза може звучати занепокоєно, другий раз – офіційно, третій – з подивом тощо. Учні спочатку слухають фразу, яку вимовив учитель, а потім її імітативно відтворюють, звертаючись до того члена групи, до якого вона звернена за сюжетом ТП, наслідуючи інтонацію, жести й міміку вчителя.

Третє пред'явлення має на меті закріпити новий матеріал у пам'яті учнів, доповнюючи мимовільне запам'ятовування, яке мало місце у другому пред'явленні, довільним запам'ятовуванням, а слуховий образ нових мовленнєвих одиниць – їх зоровим образом. Третє пред'явлення проходить при відкритих книжках: учні слухають учителя/диктора, який виразно читає текст з короткими паузами між фразами для внутрішнього проговорювання їх учнями, які одночасно сприймають і друкований варіант тексту.

Четверте пред'явлення називають «музичним сеансом», тому що учні знову сприймають на слух увесь ТП (без перекладу на рідну мову) на фоні спокійної класичної музики. Перед початком музичного сеансу учнів спрямовують на фізичне розслаблення: вони сідають якомога зручніше, заплющують очі та слухають музику і текст, який уже відомий. У результаті вони одержують закінчене, цільне уявлення про ТП. В учнів виникає почуття впевненості в успішному засвоєнні матеріалу, в той же час досягається ефект відпочинку.

Усі чотири пред'явлення ТП мають місце на одному уроці. Всі останні уроки циклу присвячені тренуванню у спілкуванні та практиці у спілкуванні. Якщо суть цих етапів передати в термінах навичок і вмінь, то можна сказати, що на етапі тренування формуються та вдосконалюються мовленнєві навички (які, до речі, починають формуватися ще на етапі подачі нового матеріалу), а на етапі практики – мовленнєві вміння.

Цікавою є також методика М. Ягодкіна, яка дозволяє тренувати «суперпам'ять», що, у свою чергу, дозволяє запам'ятати більше ста іноземних слів за годину і вивчити будь-яку мову за три місяці.

Отже, можемо зробити висновок, що процеси трансформації національної системи освіти України вимагають оновлення й модернізації навчальних технологій і методів навчання. Проведене нами дослідження дає підстави говорити, що новітні методи навчання іноземних мов сприяють одночасному вирішенню проблем комунікативного, пізнавального та виховного характеру: розвивати уміння і навички спілкування, встановити емоційний контакт зі студентами, навчити їх працювати в команді, зважати на думки і висловлювання інших. А застосування інноваційних методологічних підходів надають можливість викладачам іноземної мови впровадити та удосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Н. М. Вивчення іноземних мов в контексті гуманістичної освіти / Н. М. Антонюк, О. Ю. Титаренко, І. В. Горохова // Вісник Академії адвокатури. – 2009. – № 1(14). – С. 228–233.
2. Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 175 с.
3. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іноземної освіти / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003. – 210 с.
4. Колейчик О. О. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті європейського освітнього простору [Електронний ресурс] / О. О. Колейчик, О. А. Местхарм. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_NPE_2013/Pedagogica/5_133876.doc.htm.
5. Люта А. В. Сучасні методи вивчення іноземних мов [Електронний ресурс] / А. В. Люта. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2012_2/files/GN212_19.pdf.
6. Полікарпова Ю. О. Традиції та інновації у викладанні іноземних мов в умовах інтеграції України до світової спільноти [Електронний ресурс] / Ю. О. Полікарпова. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/2079153>.